

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1184>

Geliş Tarihi: 10.12.2017

Kabul Tarihi: 25.06.2018

ÇEVİRİ USUL, STRATEJİ VE YÖNTEMLERİ ÜZERİNE BİR DERLEME

Cem ODACIOĞLU*
Evren BARUT**

Öz

Çeviri geçmişten günümüze kültürler arasında bir iletişim aracı olarak kullanılan farklı kültürleri birbirine yakınlaştıran bir eylemdir. Bu çalışmada çeviri eyleminin özellikle de yazılı çeviri alanı başta olmak üzere usul, strateji ve yöntemleri ele alınacaktır. Çevirmenin kaynak metin ile hedef metin arasındaki mesajı hedef kitleye doğru iletmek için başvurduğu stratejiler okuyucunun ilgisine sunulacaktır. Ardından çeviri usul ve stratejilerine ilişkin tanım ve sınıflandırmalara değinilecektir. Böylece çeviri usul ve stratejileri ile ilgili temel bilgiler ışığında çeviri eylemi hakkında genel bir çerçeve çizilmiş olacaktır. Son olarak çeviri eyleminin gerçekleştirilmesi esnasında çeviri camiası tarafından genel olarak kabul görmüş yöntemler sıralanacak, tanımlanacak ve çeşitli kaynaklardan örneklerle zenginleştirilecek ve okuyucunun çeviri yöntemleri hakkında bir bakış açısı geliştirmesi amaçlanacaktır. Ayrıca verilen bilgiler ışığında çeviribilim çalışmalarında çeviri usul, strateji ve yöntemleri ile ilgili genel bir çerçeve çizilerek okuyucuya çeviri süreçleri hakkında bilgi verilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Çeviribilim, çeviri stratejileri, çeviri yöntemleri, çeviri usulleri, çevirmen teknikleri.*

---

* Dr., Bartın Üniversitesi Çeviribilim Bölümü.

** Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Çeviri ve Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı.

A Compilation On The Translation Procedures, Strategies And Methods

Abstract

Translation is an action which bridges among different cultures as a communication tool. In this study, translation procedures, strategies and methods especially used in written translation are discussed. The reader is also attracted to translation strategies resorted by translators for them to transfer the source text meaning into the target setting. Then, definitions and classifications on translation procedures and strategies are dealt with. Hence, a general framework is drawn about translational action in the light of substantial information regarding translation procedures and strategies. Finally, generally accepted methods by the translation circle are listed, defined and enriched with some examples from sources, so that readers may gain a point of view about translation methods. Also, general framework is drawn as to the translation procedures, strategies and methods in translation studies in the light of collected data and readers in this way are informed about translation processes.

Key Words: *Translation Studies, translation strategies, translation methods, translation procedures, translator techniques.*

Giriş

Çeviri toplumlar arasında iletişimi sağlayan, kültürel değerleri farklı toplumlarla buluşturan, medeniyetler arasında bir köprü vazifesi gören bireyin müdahil olduğu en kadim ve dünyanın en eski icraat ve etkinliklerden birisidir¹. Çeviri toplumsal unsurları birbirine yakınlaştırır her çağda karşımıza çıkan bu edim toplumların kendi sınırlarının ötesine çıkmasına olanak veren ve karşılıklı yapılan bir bildirim aracıdır. Çeviri edimi sırasında mesaj kaynak metinden hedef metine iletilirken birden fazla unsurun etkisi dikkate alınmalıdır, zira çeviri eylemi diller ve kültürler arası bir eylemdir. Dolayısıyla mesajın karşı kültüre iletilmesi sırasında çevirmenin dikkat etmesi gereken bir takım usul, strateji ve yöntemlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Çeviri eylemi yazılı ve sözlü olarak gerçekleştirilse de bu çalışma da yazılı çeviri usul, strateji ve yöntemleri üzerinde durulacaktır. Yazılı çeviri alanında, çeviri edimi gerçekleştirilmesi için kaynak metnin türü, ait olduğu kültür ve hedef metinde mesajın eşdeğerlik taşınması bakımından önemli bir yere sahiptir (Aktaş, 1996).

Çeviri eyleminde çevirmenin en büyük kaygısı kaynak ve hedef dil arasında eşdeğerliği yakalamak olmalıdır. Zira mesaj karşı kültüre aktarılırken çeviri sırasında eşdeğerlik kazandırılmazsa karşı kültürde aynı etkiyi yaratmayı

---

¹ Ayrıca bkz. Uysal, Odacıoğlu ve Köktürk, 2015.

başaramaz. Bu bağlamda eşdeğerlik kaygısıyla ilgili önemli bir not düşmekte fayda vardır, şayet çevirmen hedef metin odaklı, betimleyici, işlevsel ve çok boyutlu bir bakış açısına sahipse çeviri metinde eşdeğerliğin ön plana çıkması beklenir. Çünkü çeviribilim alanında çalışmalar yapan bilim insanları arasında eşdeğerlik hakkında birtakım farklı görüşler de bulunmaktadır. Eşdeğerlikle ilgili farklı görüşlerin olması edebiyat ve kültür odaklı kuramsal tartışmalardan meydana gelmektedir. Bir yapıtın çevirisi o yapıtın kaynak dildeki anlamını ve dile getiriliş özelliklerini erek dilde aynı nitelikleri koruyarak aynı etkiyi yaratarak gerçekleştirildiği takdirde o yapıt kazandırıldığı kültürün edebiyatında eşdeğerlik kazanmış olur (Yıldız, 2006, s. 375).

Çeviri bilim alanında çalışmalar yapan Fransız dilbilimciler Jean Paul Vinay ve Darbelnet'in kendilerine özgü geliştirdikleri çeviri stratejileri modelinde çeviri yapmadan önce çevirmenin izlemesi gereken bir takım adımlar olduğunu ifade ederler. Çevirmenin izlemesi gereken bu adımlar arasında çeviri biriminin tespit edilmesi ve bu birimin kaynak metindeki tanımlayıcı ve etkileyici aynı zamanda entelektüel içeriğine göre incelenmesi, mesajın anlamını oluşturan durumun yeniden yapılandırılması ve üslup etkilerinin düşünüp tartılarak değerlendirilmesi bulunmaktadır (Odacıoğlu, 2011, s. 67). Vinay ve Darbelnet tarafından yapılan bu tespitler çeviride uygulanacak yöntem ve stratejiler için evrensel bir çerçeve çizmiştir. Bu çerçevede Vinay ve Darbelnet'e göre yedi çeviri yöntemi vardır. Bunlar; ödünçleme (*borrowing*), alıntılama (öyküntü) (*calque*), yalın yani kelimesi kelimesine (*literal*), aktarma yani yer değiştirme (*transposition*), değiştirme (*modulation*), eşdeğerlik (*equivalence*), uyarlama (*adaptation*) olarak sıralanabilir² (Vinay & Darbelnet, *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*, 1995, s. 41).

---

² Ödünçleme çeviri stratejisi Vinay ve Darbelnet'e göre yabancı bir sözcüğün erek dile değiştirilmeden aktarılmasıdır (Cowboy: Cowboy gibi), Öyküntü ise erek dilde mevcut olmayan ancak bununla beraber erek dilin sözcüklerden yararlanarak o kültüre sokulan olgular için kullanılır (Science Fiction: Bilim Kurgu), kelimesi kelimesine çeviri ise cümleleyi sözcüksel ve ifadesel olarak erek dile benzer şekilde aktarmaktır. Yer değiştirme ise sözcük sınıflarının değiştirilmesi esasına dayanır (Döndükten sonra: dönüşünden sonra), değiştirme ise bakış açısının değiştirilmesidir (Hava kötü olumsuz cümlesine yerine hava güzel değil), eşdeğerlik ise atasözleri ve deyimlerin farklı kültürlerdeki eşdeğerliği üzerine kuruludur. Uyarlama ise o kültürde anlaşılması bazı sıkıntılara yol açabilecek sözcüklerin yerli olanla değiştirilmesidir (Hot dog: köfte ekmek) (bkz. Vinay ve Darbelnet, 1958; 1995 ve Odacıoğlu, 2011).

Çevirmen kaynak dilden hedef dile çeviri yaparken belirli stratejileri izlemelidir. Yukarıdaki yöntemler çerçevesinde çeviri stratejilerinin belli başlı bir karakteristiği vardır. David Bergen'in Andrew Chesterman'dan (1997) aktardığına göre çeviri stratejilerinde uyulması gereken başlıca hususlar arasında; çevirinin bir süreç olarak kabul edilmesi, metin işleme, hedef odaklı olma, problem odaklı olma, bilinçli çeviri yaklaşımına sahip olma, konular arası sadakat bulunmaktadır. Çeviri birden çok katmanı olan çok yönlü bir süreçtir. Ateşman'a göre çeviri iki dil arasında gerçekleşen bir eylem olup kültürel bir aktarımdır. Çeviri sürecinin en önemli ilkesi erek metine kazandırılan işlevidir. Zira bir metin diğer metin ile ilişkisi doğrultusunda anlam kazanır (Ateşman, 2001, s. 31).

1. Çeviri Stratejileri

Wolfgang Lörşcher'in de belirttiği üzere çeviri stratejileri kavramı çeviri teorilerinde nadiren ortaya çıkar ve kesin olarak tanımlanmamıştır. Strateji teriminin psikoloji, sosyoloji, dilbilim ve uygulamalı dilbilim ve çeviri teorisinde farklı anlamları bulunmaktadır. Chesterman (1997), Hejwowski (2004) ve Kearns (2009) gibi bazı yazarlar strateji teriminin yalnızca farklı kavramları tanımladığını belirtmekle kalmayıp çeşitli terimlerin de aynı anlamı ifade etmek için kullanıldığını söylerler (Plonska, 2014, s. 67). Bu görüşten yola çıkarak çeviri alanında "strateji" kavramı, çoğunlukla çeviri sırasında çevirmenin izlediği usul/biçem, uyguladığı teknik, yöntem, taktik ve yaklaşımları kapsayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Çeviri araştırmacıları stratejiyi çeşitli yollarla tanımlar. Çeviri stratejisinin terminoloji bakımından anlam karmaşası, M.Ö. 46 yıllarında Cicero'nun anlam odaklı (*sense for sense translation*) çeviriye ilişkin yaptığı savunmasına dek uzanır. Bu mesele çeviri çalışmalarında teorik olarak derinlemesine ele alınan bir konudur (Sun, 2012). Çeviri stratejilerinin sınıflandırılması, çevirmen ve metin arasındaki ilişkiyi betimlemek için faydalı bir meseledir. Böylece kaynak metinden hedef metne çeviri aktarılırken izlenecek yöntemler açığa çıkacaktır.

Çeviri eylemi doğası gereği ister istemez bazı tutukluk ve hatalara gebedir. Bu tutukluk ve hatalar sözdizimsel ve anlamsal üretim sorunlarından ötürü ortaya çıkabilir. Çeviri sırasında meydana gelebilecek benzeri durumlar çevirmenin karar verme sürecinden kaynaklanmaktadır. Çeviri eyleminde çevirmen tarafından gerçekleştirilen karar verme, bilinçli seçim gibi süreçler çeviri metin üretimindeki stratejiler arasında bulunmaktadır (Alvstad, Hild, &

Tiselius, 2011, s. 112). Çevirmen uygun çeviri stratejilerine başvurarak sözdizimsel ve anlamsal üretim sorunlarının üstesinden gelebilir. Bunun için çevirmenin cümle yapılarını, sözdizimsel ve anlamsal çerçeveyi kavramak için kaynak metinde ön inceleme yapmasında fayda vardır. Böylece çevirmen uygun çeviri stratejisiyle hedef metinde tutukluk ve hatalardan en iyi düzeyde kaçınmayı başarabilir.

Çeviri stratejisi, çeviri sorununun üstesinden gelmek için başvuru usulleri kapsamaktadır. Her bir çeviri vakasının farklı bir çeviri stratejisine ihtiyacı olabileceği gibi her çevirmenin kendi çeviri stratejisi olabilir. Belirli bir plan, yaklaşım ve yöntem doğrultusunda çevirmenlerin başvurduğu stratejiler sayesinde hedef metin üretilir (Kvedyte, 2005, s. 25). Çeviri usulleri bakımından çevirmenin gözetmesi gereken bir takım sorumlulukları bulunmaktadır. Nida (1964) bunları teknik ve organizasyonel bazı gereksinimler olarak tanımlar. Nida'ya göre teknik usuller üç aşamadan oluşur. Bunlar; ilgili dil, kaynak ve alıcının analizi, kaynak metin üzerinde ayrıntılı çalışma ve uygun karşılıkların tespit edilmesidir. Nida organizasyonel boyuttaki gereksinimleri de ayrıca ele almıştır. Çeviri stratejilerinde organizasyonel gereksinimleri sıralarken Nida çeviri sürecinden ziyade çeviri yapan kişi/kişilere odaklanmıştır. Organizasyonel çeviri; bir kişi tarafından yapılan çeviri (*bireysel çeviri*), komisyon tarafından yapılan çeviri (*çeviri, düzenleme veya yenileme komisyonları*) olarak sıralanabilir. Çeviri işlemine organizasyonel boyutta yapılan vurgunun amacı okuyucular üzerinde metnin iletişimsel etkililiğinin kontrol edilebilmesi ve metnin okunaklı, okuyucu tarafından anlaşılır olmasını sağlamaktır (Nida, 1964, s. 241-247).

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere çeviri stratejileri sayesinde çeviri işine bir süreç olarak bakılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin amacı yalnızca çeviride karşılıkların bulunması değil en iyi versiyonların düşünülmesi ve gözden geçirilmesiyle en ideal çeviriye ulaşmaktır. Buradan stratejinin çeviri yaparken girilen bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Çeviri stratejilerinden bahsederken çeviriye bir eylem olarak bakmakta ve bu eylemi geniş teorik bir bağlamda değerlendirmekte fayda vardır (Chesterman, 1997, s. 88).

Yalnızca Königs (1987) ve Wills (1983) gibi bazı çeviri araştırmacıları çeviri yöntem ve çeviri kuralları gibi benzer kavramları çeviri stratejilerinden ayrı tanımlamıştır. Königs ve Wills'e göre, çeviri stratejileri kaynak metin hedef metne dönüştürülürken izlenen çeviri usullerini simgeler. Çevirmen tarafından

izlenen bu yöntemler test edilir ve başarıya ulaşmak için sistematik olarak uygulanır. Höniğ ve Kussmaul (1982) çeviri stratejilerine dair farklı bir bakış açısına sahiptir. Höniğ ve Kussmaul'a göre bir çeviri stratejisi çevirmenin bir çeviri sorunu ile karşılaşması halinde uygulayacağı problem çözücü araç olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlara göre çeviri stratejisi dönüşüm ve kaynak metin üretim süreci öncesinde devreye girmektedir (Kvedyte, 2005, s. 26). Yine de çeviri stratejilerini diğer çeviri kavramlarıyla karıştırmamak gerekir. Chesterman çeviri stratejilerini sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre çeviri stratejileri bir süreçtir, metin manipülasyon işlemidir, hedef odaklıdır, sorun merkezlidir, bilinçli bir uygulamadır ve öznel-arası etkileşime sahiptir (Owji, 2013). Chesterman'ın görüşleri doğrultusunda çeviri stratejilerinin temel hatları aşağıda ele alınmıştır.

1.1. Metin manipülasyonu

Daha önce de ifade edildiği üzere strateji bir süreçtir. Ancak çeviri söz konusu olduğunda, strateji süreci beyinle ilgili bir durum olmaktan çıkıp tamamen davranışsal bir çerçevede değerlendirilmektedir. Elbette bu stratejinin bahsedildiği bir yerde psikolojik gerçeklikten bahsetmemek olmaz. Ancak çeviri stratejilerinde psikolojik gerçeklik durumunun ötesinde çeviri işleminde çevirmenin davranışının yansıdığı ve ilk bakışta tespit edilebilen bir dönüşüm olduğu ortadadır. Bir çevirmenin hedef metin oluşturma sırasında dilbilimsel davranışlar ve özellikle de metin dili kullanımında (sözcük seçimi vb. gibi) seçmeli bir takım işlemleri gerçekleştirmesi oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Bu anlamda çevirmen tarafından bilinçli olarak kullanılan tercihler çeviri stratejisinde metin manipülasyonu olarak ifade edilebilir (Chesterman, 1997, s. 89).

Kaynak metinle kıyaslandığında tercihlere dayalı üretilen hedef metnin doğrudan çeviri üretimi sırasında çevirmenin etkilerine maruz kaldığı görülebilir. Metin manipülasyonu, çeviri sürecinde çevirmenin bilinçli olarak başvurduğu bir strateji olabileceği gibi, bazı durumlarda çevirmenin etkilendiği ve içinde bulunduğu durumların farkında olmaksızın kendiliğinden hedef metinde görülen bir işlem olarak karşılaşılabilmektedir. Metin manipülasyonu çevirmenin belirli bir otoritenin ideolojik baskılarına maruz kalmasıyla da ortaya çıkabilir.

1.2. Hedef odaklılık

Chesterman'ın Steiner'den (1988) aktardığına göre insan faaliyetleri teolojik bir doğaya sahiptir. Yani insan eylemlerinde belirli bir hedefe ulaşma gayreti bulunmaktadır. Buna göre insan faaliyetlerinin bir hedefi olduğu gibi, her bir eylemin de küçük düzeyde amaçları olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu çalışma kapsamında çeviri konusu ele alındığından burada vurgulanmak istenen mesele, çeviri normlarında bir takım amaçlarla ilgilenilmesi ve bu amaçlara bağlı kalınmasıdır. Çeviri ediminde çevirmenin rolünden yola çıkarak hedef odaklı olmanın çeviri stratejilerinde önemli bir ölçüt olduğu belirtmek gerekir. Çeviri odaklılık başlı başına çeviri stratejilerinde tek yetkin ölçüt olmamakla birlikte, her insan faaliyetinin en temel özelliğinin hedef odaklılık olduğu düşünülürse çeviri stratejilerinde hedef odaklı olmanın önemi bir kez daha ön plana çıkmaktadır (Chesterman, 1997, s. 89).

1.3. Sorun Merkezlilik

Şimdiye kadar yukarıda geçen ifadeler doğrultusunda çeviri; çevirmenin amacı doğrultusunda kaynak dildeki bir metni hedef dile dönüştürme süreci olarak tanımlanabilir. İçerisinde hedef/amaç barındıran bir sürecin belli bir stratejinin parçası olduğu yadsınamaz bir gerçektir. O zaman amacı olan bir stratejinin ortaya çıkış sebebinin sorun olduğunu söylemekte yanlış olmayacaktır. Zira her alanda stratejilerin bir sorunu çözme hedefiyle oluşturulduğu genel olarak kabul edilmektedir. Çevirinin sorun olarak başladığı ve çevirmen tarafından belirli ve planlı bir yaklaşımla diğer bir deyişle strateji ile çözüme kavuşturulduğu söylenebilir. Çeviri süreci sorun merkezlidir. Çeviri edimi sırasında çevirmen sorunlarla karşılaşır ve sorun merkezli analizler üreterek çevirideki sorunların üstesinden gelmeyi başarır (Chesterman, 1997, s. 89).

Chesterman'ın Jääskeläinen'dan (1993) aktardığına göre; çeviri stratejileri çevirmenin hedefe ulaşmak için kullandığı belirli durumun en etkili yöntemle çevrilmesini içeren kural veya ilkeler dizisidir, yine de bu kural ve ilkeler belli koşullara göre (çevirmenin kararı, metin, çeviri şartları vb. gibi) esnetilebilir. Jääskeläinen ve Séguinet (1989)' göre stratejileri iki aşamaya ayırmakta fayda vardır. Bunlardan ilki daha genel düzey olan "küresel strateji"dir. Küresel strateji çeviri sorununda "bu metni veya bu metin türünü nasıl çevirmeli" sorusuna cevap aramaktadır. Çevirmenin, küresel strateji olarak adlandırılan düzeyde karşılaştığı sorunlarda daha çok çevirmenin kaynak ve

hedef metin arasındaki ilişki, çeviri serbestliği, metinler-arası benzerliklerde başvuracağı öncelikler hakkında birincil kararları önemli rol oynar. İkinci aşama strateji olarak nitelenebilecek daha özeldeki düzey ise “yerel strateji” olarak tanımlanır. Yerel düzey strateji çeviri sorununda “bu yapı/fikir/kısım nasıl çevrilmeli” sorusuna yoğunlaşır. (Chesterman, 1997, s. 89) Bu noktada çevirmenin karşılaştığı sorunu aşarken hedef metnin kitlesi, amacı doğrultusunda gerektiğinde hedef dilin yerel ve kültürel değerlerinden faydalanmalıdır.

1.4. Bilinçlilik

Çevir ediminde çevirmenin bilinçli tercihleri süreç sonunda ortaya çıkan hedef metnin özelliklerinde önemli bir role sahiptir. Çevirmenler yukarıda belirtilen küresel ve yerel strateji düzeylerinde bilinçli tercihlerini eylemlerine yansıtırlar. Lörscher (1991) çeviri stratejilerini tanımlarken “bir metin kesitinin bir dilden başka dile çevrildiği sırada çevirmenin karşılaştığı sorunları çözmek için başvurduğu potansiyel bilinçli prosedürler çeviri stratejisini oluşturur” der (Chesterman, 1997, s. 90). Çeviri sürecindeki eylemler bilinçli olarak tanımlanır, zira çevirinin aktörü eylemi sırasında analizi doğrultusunda yorum yapar. Dolayısıyla çeviri işinin aktörünün çeviriye bilinçli seçimleriyle katkıda bulunması kaçınılmaz hale gelmektedir.

1.5. Özneler-arası Etkileşim

Davidson (2001) dil iletişiminde kişiler-arası etkileşimi ifade etmek üzere üçgen bir model oluşturmuştur. Çeviri alanında özneler-arası etkileşim Davidson’un üçgen modelinden yola çıkılarak değerlendirilecektir. Davidson’a göre özneler-arası etkileşim faaliyeti meydana gelmedikçe, çeviri etkinliği asla gerçekleşemez (Zhao & Zhu, 2013, s. 35). Çeviride özneler-arası etkileşim çevirinin doğası gereği özünde bulunan çoğul özne niteliğine atıfta bulunur. Diyalog, gerçekleşmesini iki tarafın varlığına borçludur. Diyalog dilbilimsel bir formda görülmeyebilir, hatta diyaloğun ana hatları da dilin kendisinde temsil edilmeyebilir, ancak diyalog birden fazla özneler arasında gerçekleştirilmelidir.

Çeviri birden fazla unsurun bir arada olduğu bir eylemdir. Bu unsurlar arasında yazar, kaynak metin, çevirmen, hedef metin, hedef okuyucu en önemlilerindedir. Çeviri alanında özneler-arası etkileşimin yukarıda sayılan unsurlar sayesinde gerçekleştiği söylenebilir. Davidson’un üçgen modeline dayanarak, çevirinin diller-arası ve kültürler-arası alışveriş çerçevesinde söz

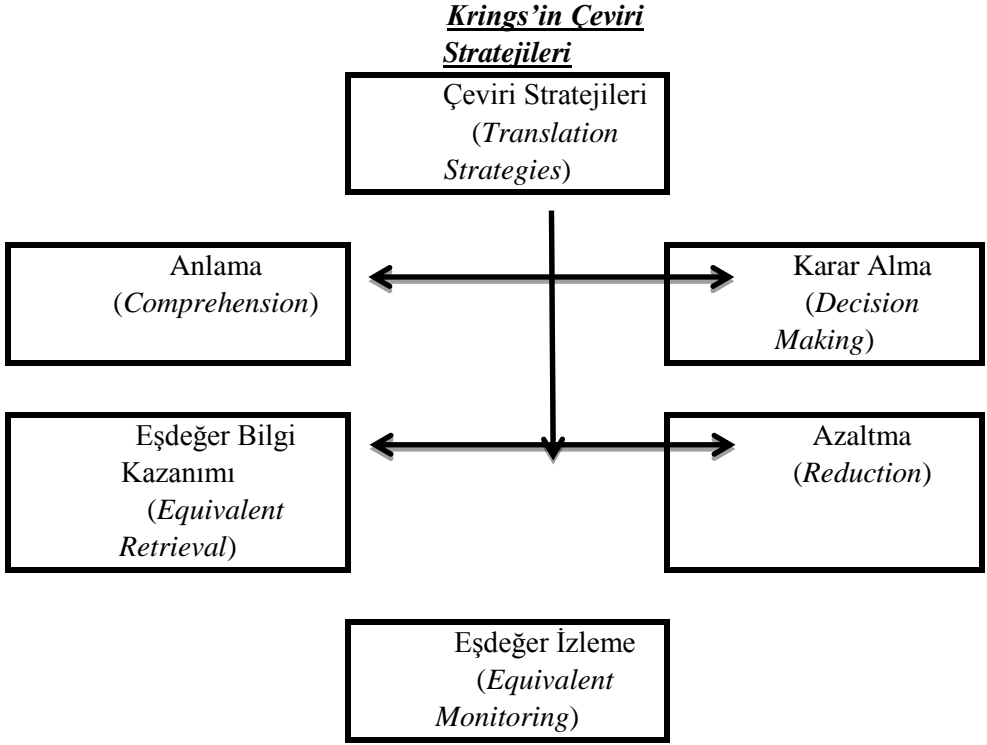
konusu öznelere çeviri eyleminde etkileşime soktuğu görülmektedir (Zhao & Zhu, 2013, s. 36).

2. Çeviri Stratejilerine İlişkin Sınıflandırmalar

Çeviri sürecinde karşılaşılan stratejiler anlama ve üretim stratejileri olarak ikiye ayrılır. Anlama stratejileri kaynak metin analizi üzerine yoğunlaşmaktadır. Üretim stratejileri ise aslın (kaynak metnin) anlama stratejilerinin sonucuyla bağlantılıdır. Üretim stratejilerinde çevirmenin en uygun çeviriye ulaşmak amacıyla kullandığı dilbilim materyalleri ele alınır. Çevirmen üretim stratejilerinde dilbilim ve metin dili üzerine yoğunlaşırken, anlama stratejilerinden daha çok kaynak metin içeriğine yönelik bilişsel bir analize yoğunlaşmaktadır (Chesterman, 1997, s. 92). Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda çeviri alanında çalışmalar yapan birtakım bilim insanı ve dilbilimcilerin çeviri sürecinde ortaya çıkan stratejilere ilişkin görüşleri aşağıda bulunmaktadır.

2.1. Krings Sınıflandırması

Krings (1986) yaptığı çalışmasında çeviri sorunları ve çeviri stratejilerinin belirlenmesini sesli düşünme protokollerine (TAPs) dayanarak yapılmasına dikkati çekmiştir. Özellikle çeviri stratejileri hakkında Krings stratejilerin; çıkarım ve benzer çalışmaların kullanılması yoluyla *anlama*, dil içi ve diller arası bağlantı yoluyla *eşdeğer bilgi kazanma*, kaynak ve hedef metin karşılaştırması yoluyla *eşdeğer izleme*, iki eşdeğer çözüm arasından seçme yoluyla *karar verme* ve belirli veya metafor metin parçalarının gözden geçirilmesi yoluyla *azaltma* süreçleri izlenilerek yapılması gerektiği görüşünü ortaya atmıştır. Aşağıda Krings'in çeviri stratejilerine ilişkin sınıflandırmasını gösteren "tablo 1" yer almaktadır (Kvedyte, 2005, s. 28).

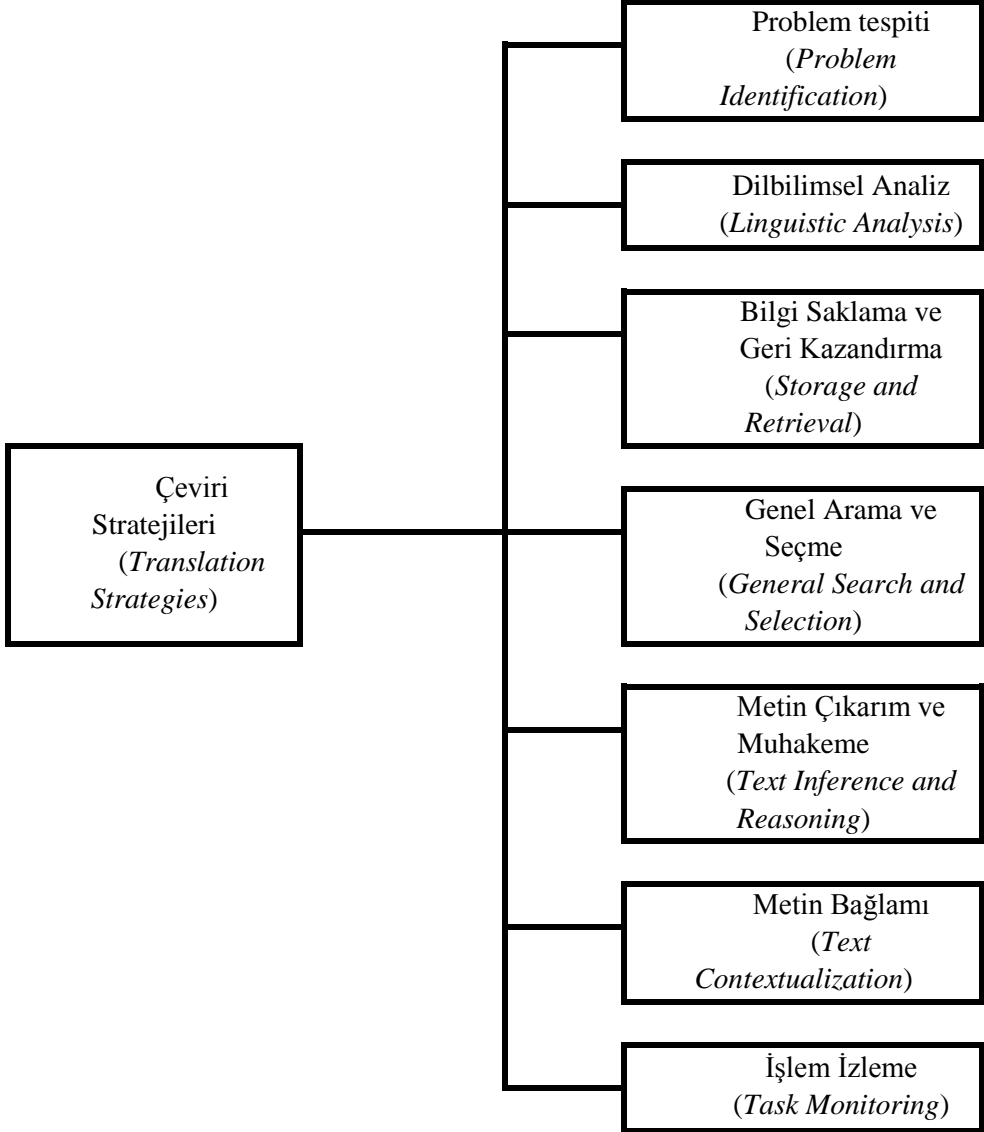
Tablo 1 – Krings'in çeviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

2.2. Gerloff Sınıflandırması

Gerloff (1986) çeviri süreçlerine dair yaptığı çalışmada süreçleri birimlere ayırarak tanımlama yoluna gitmiştir. Gerloff çalışmasında çeviriyi kullanarak metin analizi işlemi yapan ikinci dil öğrenen kişileri mercek altına almıştır. Bu incelemede özellikle de metin analizi işleminde başvurulan anlama ve dil üretimi süreçlerinde gerçekleştirilen bilişsel hareketlere yoğunlaşmıştır. Çalışmasında çeviri işlemini kullanmasının nedeni anlama ve üretim aşamaları ile kaynak ve amaç dil arasında kurulacak bağlantı yoluyla süreç ve stratejiyi meydana çıkarma çabasıdır. Gerloff araştırmaları sonrasında Krings'den biraz daha karmaşık ve kapsamlı bir strateji sınıflandırmasına ulaşmıştır. Gerloff'a çeviri stratejilerinde *problem tespiti, dilbilimsel analiz, bilgi saklama ve kazandırma, genel arama ve seçme, metin çıkarım ve muhakemesi, metin*

bağlamlama ve *işlem izleme* süreçleri bulunmaktadır. Gerloff'un çeviri stratejileri sınıflandırması "tablo 2"de gösterilmektedir (Kvedyte, 2005, s. 29).

Gerloff'un Çeviri Stratejileri

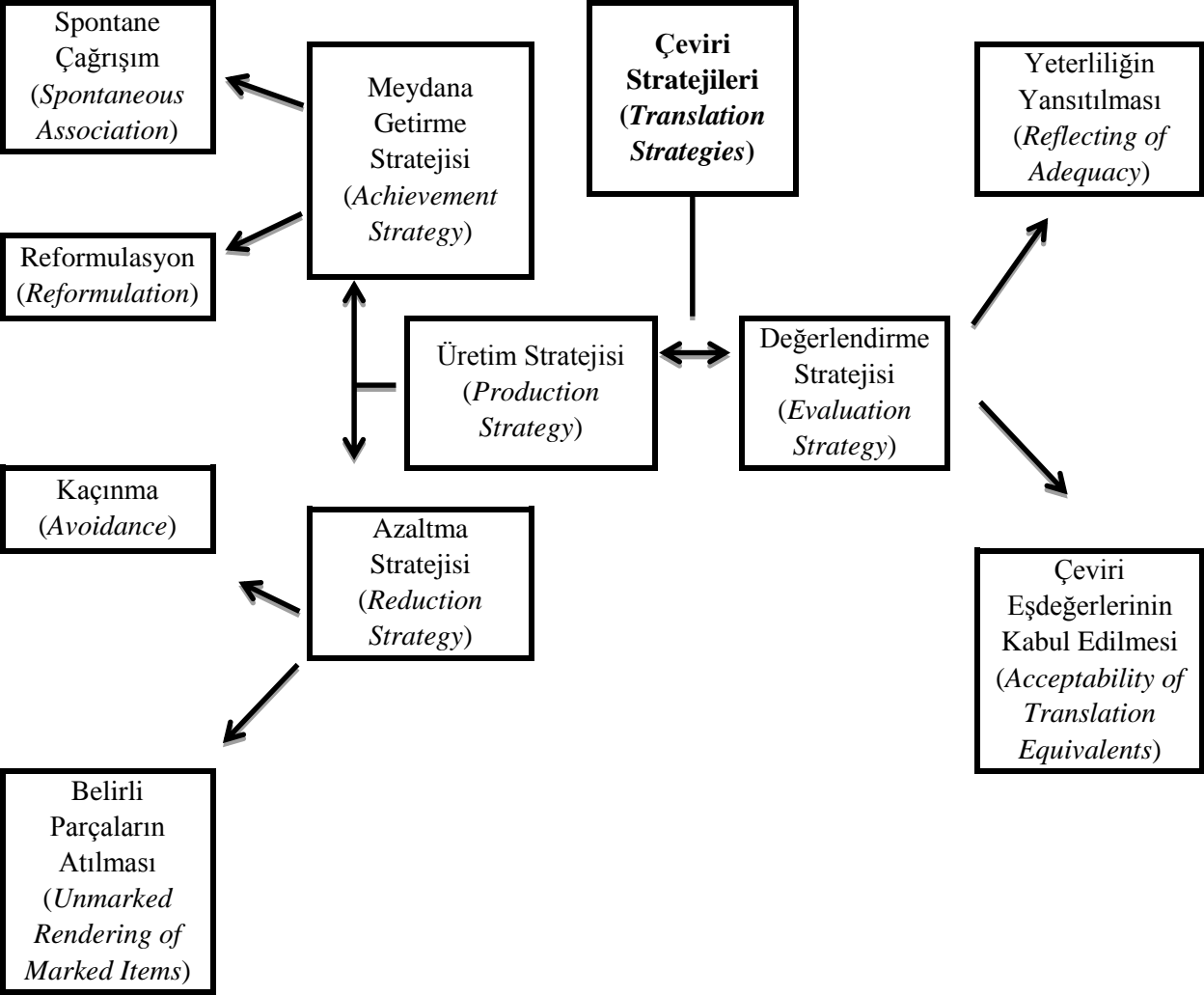

Tablo 2 – Gerloff'un çeviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

2.3. Mondahl ve Jensen Sınıflandırması

Çeviri stratejilerinde yapılan diğer bir sınıflandırma Mondahl ve Jensen (1996) tarafından yapılmıştır. Onlara göre sözlük arama stratejilerinin kullanımı tartışmalarında bilim insanı *üretim* stratejilerini *değerlendirme* stratejilerinden ayırmaktadır. Üretim stratejisi altında *meydana getirme* ve *azaltma stratejileri* bulunmaktadır. Meydana getirme stratejisi çevirmenin kaynak metne olabildiğince sadık kalmasıyla tanımlanır, diğer bir deyişle birincil metin üreticisinin iletişim hedeflerine sadakat önemlidir. Meydana getirme stratejisinde *spontane çağrışım* ve *reformulasyon* bulunabilir. Spontane çağrışım beyin fırtınası gibidir ve çevirmen sorunun farkında olarak o anda çağrışımın yola çıkarak hareket eder. Reformulasyon durumunda ise çevirmen kaynak metin parçasının anlamının tamamıyla değerştirilmesi gerektiği düşünmez. Azaltma stratejisi çevirmen tarafından düzeltme, kaçınma, çıkarma yoluyla belirli parçaların metindeki önemine göre çeviri esnasında atılması işlemidir. Bir çevirmenin azaltma stratejisine başvurmasının sebebi dilbilimsel yeterliliği veya çeviriyi kısaltma girişimlerinden kaynaklanabilir. Değerlendirme stratejilerinde ise çevirmen çeviri eşdeğerlerinin yeterlilik ve kabul edilebilirliklerini inceler. Mondahl ve Jensen'in biraz karmaşık görünen çeviri stratejileri sınıflandırmalarına ilişkin “tablo 3” aşağıda bulunmaktadır (Kvedyte, 2005, s. 30).

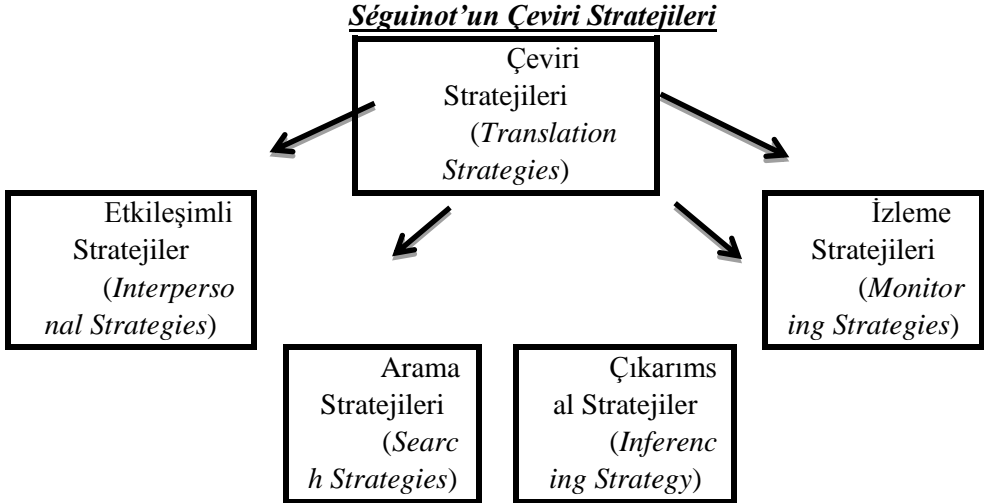
Mondahl ve Jensen'in Çeviri Stratejileri

Tablo 3 – Mondahl ve Jensen'in çeviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

2.4. Séguinot Sınıflandırması

Candace Séguinot (1996) “Sesli Düşünme Protokolleri Hakkında Bazı Düşünceler” isimli eserinde çevirinin doğrusal bir çizgisi olmadığını ve uygun bir çeviri karşılığı bulunsa bile bilincin alternatifler aradığını ve aynı parça ve yapıya geri dönebileceğinden bahseder. Aynı zamanda çevirmenin aynı anda birden fazla parça ve yapıda paralel işlemlerle çalıştığına dair kanıtlar olduğunu ifade eder. Séguinot’a göre çeviri stratejileri; beyin fırtınası, düzeltme, ilişkilere dayalı işlev üzerine kurulu *etkileşimli* stratejiler, sözlükler, dünyevi tecrübeler ve kelimelere dayalı *arama* stratejileri, kaynak ve hedef metni tekrar tekrar okumaya dayalı *çıkarsal* stratejiler ile birlikte kaynak ve hedef metni tekrar okumaya, istişareye ve birimleri karşılaştırmaya dayalı *izleme* stratejileri olarak sınıflandırılabilir (Kvedyte, 2005, s. 31). Séguinot’un çeviri stratejileri sınıflandırması “tablo 4”te gösterilmektedir.

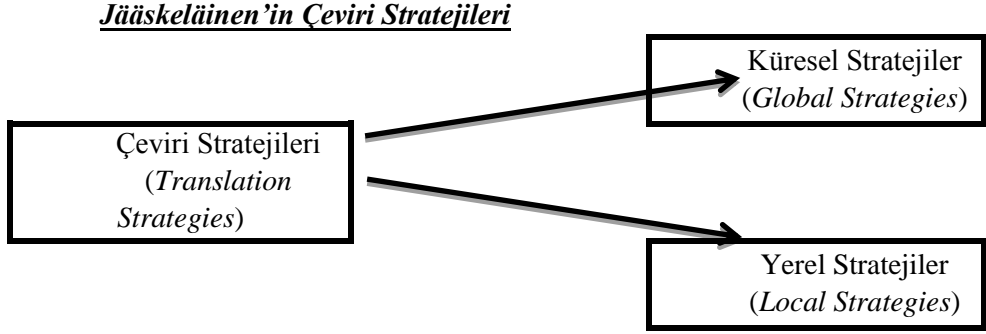

Tablo 4 – Séguinot’un çeviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

2.5. Jääskeläinen Sınıflandırması

Jääskeläinen’in (1993) çeviri stratejileri çalışmalar öncelikli olarak çevirmenin çeviri sürecine dikkatini vermesine odaklanmıştır. Diğer bir deyişle Jääskeläinen çevirmen-odaklı stratejileri esas almıştır. Bu yazıda daha önce de belirtildiği üzere Jääskeläinen çeviri stratejileri sınıflandırmasını küresel ve yerel stratejiler olarak ikiye ayırır. *Küresel* stratejiler; çevirmenin biçimsel olarak sahip olduğu genel ilkeler ve tercih ettiği eylem modelini ele alır. *Yerel*

stratejiler ise; çevirmenin karşılaştığı sorunlara ilişkin ne gibi özel eylemleri olduğu konusunu irdeler. Jääskeläinen’in çeviri stratejileri sınıflandırmasına ilişkin görüşleri “tablo 5”te gösterilmektedir (Kvedyte, 2005, s. 31).

Tablo 5 – Jääskeläinen’in çeviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

2.6. Lörscher Sınıflandırması

Ünlü dilbilimcilerden Lörscher (1991) çeviri stratejilerini sınıflandırırken çeviri sürecinin stratejik analizi için bir model geliştirmiştir. Lörscher’in modeline göre çeviri stratejilerinde 3 hiyerarşik aşama bulunur. Lörscher’e göre bu aşamalardan ilki ve en aşağıda yer alanı çeviri stratejilerinin unsuru olarak yorumlanacak olan olgudur. Bu olgu tespit edilebilir en küçük problem çözme aşamasıdır. İkinci aşama çeviri stratejilerinin hayata geçirilmesini kapsamaktadır. Üçüncü ve en üst düzey aşama ise çeviri versiyonlarını içermektedir. Çeviri stratejilerinin unsurları *asıl* ve *muhtemel* olmak üzere birbirinden ayrılır. İlki; yalnızca sorun çözme, çeviri süreçleri aşamaları ve çeviri stratejilerinin asli unsurlarında ortaya çıkar. İkincisi ise; çeviri süreçlerinin stratejik olmayan aşamalarında da ortaya çıkabilir (Kvedyte, 2005, s. 32). Lörscher çeviri stratejilerinde 22 asli ve muhtemel unsur olduğunu ifade eder. Bunlar aşağıdaki “tablo 6”da sıralanmıştır.

Çeviri Stratejilerinin Asli Unsurları	
RP	: Bir Çeviri sorununun Fark Edilmesi (<i>Realizing a Translation Problem</i>)
VP	: Bir Çeviri sorununun Seslendirilmesi (<i>Verbalizing a Translation Problem</i>)
→SP	: Çeviri Sorununa (başlangıç ihtimalleri) Bir Çözüm Aranması (<i>Search for a (possibly preliminary) Solution to a Translation Problem</i>)
SP	: Çeviri Sorununa Bir Çözüm (<i>Solution to a Translation Problem</i>)
PSP	: Çeviri Sorununa Başlangıç için Bir Çözüm (<i>Preliminary Solution to a Translation Problem</i>)
SPa,b,c	: Çeviri Sorununa Bir Çözümün Parçaları (<i>Parts of a Solution to a Translation Problem</i>)
SPØ	: Çeviri Sorununa Bir Çözümün Halen Bulunamamış Olması (Ø) Durumu (<i>A Solution to a Translation Problem is still to be found (Ø)</i>)
SP=Ø	: Çeviri Sorununa Olumsuz (Ø) Çözüm (<i>Negative (Ø) Solution to a Translation Problem</i>)
PSL	: Kaynak Dildeki Metnin Kabul Edilmesinde Ortaya Çıkan Sorun (<i>Problem in the Reception of the SL Text</i>)
Çeviri Stratejilerinin Muhtemel Unsurları	
MSL	: Kaynak Dildeki Metin Parçalarının İzlenmesi (sözlü tekrar) (<i>Monitoring (verbatim repetition) of SL Text Segments</i>)
MTL	: Hedef Dildeki Metin Parçalarının İzlenmesi (sözlü tekrar) (<i>Monitoring (verbatim repetition) of TL Text Segments</i>)
REPHR.SL	: Kaynak Dildeki Metin Parçalarının Başka Şekilde İfade Edilmesi (<i>Rephrasing (paraphrasing) of SL Text Segments</i>)
REPHR.TL	: Hedef Dildeki Metin Parçalarının Başka Şekilde İfade Edilmesi (<i>Rephrasing (paraphrasing) of TL Text Segments</i>)
CHECK	: Çeviri Sorununa Bir Başlangıç Çözümünün Fark Edilebilirlik Testi

Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme

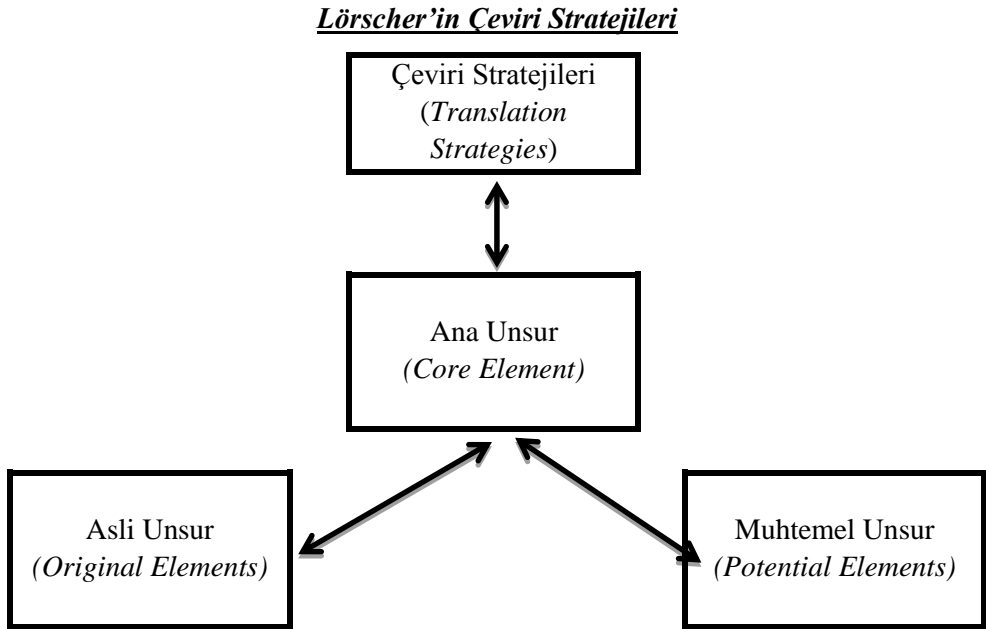
	<i>(Discernible Testing (=Checking) of a preliminary Solution to a Translation Problem)</i>
OSL	: Kaynak Dildeki Metin Parçalarının Mantıksal Organizasyonu <i>(Mental Organization of SL Text Segments)</i>
OTL	: Hedef Dildeki Metin Parçalarının Mantıksal Organizasyonu <i>(Mental Organization of TL Text Segments)</i>
REC	: Kaynak Dildeki Metin Parçalarının Kabul Edilmesi (ilk okuma) <i>(Reception (first reading) of SL Text Segments)</i>
[TS]com	: Metin Parçaları Hakkında Yorum <i>(Comment on a Text Segment)</i>
TRANS	: Sözcük Birim veya Sözcük Birim Kombinasyonlarının Yer Değiştirmesi <i>(Transposition of lexemes or combinations of lexemes)</i>
T	: Herhangi Bir Sorun Olmaksızın Metin Parçalarının Çevrilmesi <i>(Translation of Text Segments without any problems involved)</i>
→T _{2,3,...n}	: Çevirinin İkinci ve Üçüncü vb. Versiyonları Tasarlamak <i>(Conceiving a Second, Third, etc. Translation Version)</i>
ORG	: Çeviri Söyleminin Organizasyonu <i>(Organization of Translation Discourse)</i>

Tablo 6 – Lörşcher’in çeviri stratejilerine ilişkin belirlediği asli ve muhtemel unsurlar

Lörşcher yukarıdaki unsurlar ekseninde çeviri stratejisi olarak 5 farklı model oluşturmuştur. Lörşcher’in strateji modellerinin farklılık göstermesinin nedeni belki de çeviri eylemini çevirmenin üreticilik etkinliğine bağlamasından kaynaklanabilir. Zira Lörşcher’e göre bir çevirmen birden çok çeviri versiyonu üretebilir. Bunun çeşitli sebepleri olabilmekle birlikte başarısızlıkla sonuçlanan bir çeviri sorununu çözmek, daha yeterli bir çeviri versiyonu tasarlamak veya alternatif hedef metin parçalarına ulaşmak bu sebeplerden bazıları olarak sıralanabilir (Kvedyte, 2005, s. 33). Tablo 6’da belirtilen unsurlar çerçevesinde Lörşcher’in oluşturduğu çeviri stratejisi modellerinin formülleri aşağıda verilmektedir;

- Model I : RP – (P)SP#/SPØ
Model II : RP – _SP (P)SP#/SPØ
Model III : (RP) – VP – (P)SP#/SPØ
Model IV : (RP) – (_SP) – VP – (_SP) – (P)SP#/SPØ;
Model V : (...) (P)SPa/ SPaØ (...) (P)SPb/ SPbØ (...) (P)SPc/ SPcØ

Bununla birlikte Lörscher'in eviri stratejileri sınıflandırmasına ilişkin görüşleri aşağıda bulunan tablo 7'de bulunabilir.

Tablo 7 – Lörscher'in eviri stratejilerinin sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

3. Çeviri Yöntem ve Teknikleri

Çeviri stratejilerinin dışında bir çevirmenin eylemiyle ilgili en önemli ilişkisi eviri içi sırasında kullandığı yöntem ve tekniklerin doğasıdır. Çeviri esnasında tercih edilen yöntem bir çevirmenin elindeki materyale gösterdiği sadakatle ölçülebilir. Çeviri sırasında izlenen Şekil ve biçim serbestliği o çevirmenin eyleminde hangi eviri tekniğini uyguladığının göstergesidir (akır, 2005). Literatürde eviri yöntemlerine ilişkin pek çok görüş ve tartışma vardır. Kimi eviri bilimcilere göre eviri sürecine girişmeden önce çevirmen

yöntemini tanımlamalı ve yöntemine sıkı sıkıya bağlı olmalıdır. Çeviri yöntemleri arasındaki görüşler arasında en çarpıcı olan ve genel geçer kabul edileni ise yöntemlerin sınıflandırılması ile ilgili olanıdır. Larson'a göre (1984) çeviri yöntemleri genel düzeyde ikiye ayrılır. Bunlardan ilki “şekil-odaklı çeviri” ikincisi ise “anlam-odaklı çeviri”dir. Şekil-odaklı çeviri kaynak dildeki metnin şekil özelliklerine birebir bağlı kalmayı hedefleyen yöntemdir. Şayet iki kaynak ve hedef dil birbiriyle bağlantılıysa (yani akraba dil gruplarından ise), dilbilgisi özellikleri birbirine benzeyeceğinden cümle kuruluşları (düz, devrik, bileşik) dahi birbirine benzer ve kelime kelime çeviri yöntemine bu itibarla çevirmen tarafından başvurulabilir. Anlam-odaklı çeviride çevirmen kaynak dildeki metni hedef dil alıcısına iletirken anlamını yitirmemesine olabildiğince özen gösterir. Bu çeviri yöntemi aynı zamanda deyimsele kullanımları içerebilir (Umami, 2015, s. 15-16).

Çeviri yöntemlerinde çevirmenin karşılaştığı temel sorun motomot yani *kelimesi-kelimesine* bir yöntemle mi yoksa hedef dil alıcısında anlamı uyandıracak daha serbest bir anlayış yöntemiyle eylemini gerçekleştireceği ekseninde dönmektedir. Antik Yunan medeniyetinden bu yana çeviride hangi yöntemlerin uygulanması gerektiği tartışıla gelmiştir. Bu tartışmalar mana, betik, algı, gerçeklik, mesaj, şekil, içerik, usul öğelerinden hangisi ya da hangilerinin dikkate alınarak çeviri eyleminin gerçekleştirilmesi gerektiğini içermektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru Walter Benjamin ve Vladimir Nabokov gibi bazı aşırı *kelimesi-kelimesine* çeviri yanlıları kültürel antropoloji çalışmaları doğrultusunda dilin bir kültür ürünü olduğuna kanaat getirmişlerdir. Buradan hareketle dilbilimsel engellerin aşılması güç olduğunu iddia ederek çevirinin imkânsız olduğu fikrini savunmuşlar ve çeviri yapılacaksa bile *kelimesi-kelimesine* yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Aslında çeviri yöntemlerine ilişkin geçmiş tartışmalar daha çok teoriktir. Çevirinin amacı, okuyucunun doğası ve metin türü gibi konular tartışılmamıştır. Bunun yerine daha çok yazar, çevirmen ve okuyucu birbiriyle ilintilenmiştir. Günümüzde ise kavram daha değişik bir çerçeveden değerlendirilmektedir. Çeviri yöntemleri hakkında pek çok araştırmacı görüşlerini ifade etmiştir. Bazıları çeviri yöntemlerinin nasıl olması gerektiğine yoğunlaşırken bazıları da çeviri yöntemlerini sınıflandırmıştır. Peter Newmark'ın (1988) çeviri yöntemleri hakkında sınıflandırması aşağıdaki “tablo 8”de bulunan “V diyagramında” gösterilmiştir (Newmark, 1988, s. 45).

Newmark'ın “V Diyagramı”

Kaynak Metin Odaklı	Hedef Metin Odaklı
Kelimesi-Kelimesine Çeviri	Uyarlama
Birebir Çeviri	Serbest Çeviri
Sadık Çeviri	Deyimsel Çeviri
Anlamsal Çeviri	İletişimsel Çeviri

Tablo 8 – Newmark'ın çeviri yöntemleri sınıflandırılmasına ilişkin görüşleri

Çevirmen eylem sürecinde belirli bir çeviri yöntemi kullanır. Çevirmen kaynak metindeki mesajı okuduğu sırada hedef metinde ulaşmak istediği etkiyi zihinlerde uyandırmak için belirli bir silsileyi izler. Bunlar; çeviri birimlerinin belirlenmesi, kaynak Metnin (KM) incelenmesi (*KM'nin betimleyici, etkileyici veya entelektüel bir içeriğe sahip olup olmadığı kontrol edilir*), mesajı meydana getiren durum oluşturulur, biçimsel etkilerin ölçme ve değerlendirilmesi olarak sıralanabilir. Çeviri böylesi bir süreci takip etmesinin gerekçesi çeviri sorununda çözüme ulaşmaktır. Çevirmenin süreç sırasında başvurduğu yöntemler aşağıda ayrıntılı şekilde açıklanacaktır. Çeviri bilim çalışmalarında ortaya atılan birbirinden çeşitli sayısız yöntem vardır. Vinay ve Darbelnet tarafından bu yöntemleri yedi taneye indirgemistir. Çeviri eylemi sırasında çevirmen bu yöntemlerden birini kullanabildiği gibi gerek gördüğu takdir de birkaç tanesini de kombine edebilir (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 30). Ayrıca, Odacıoğlu Vinay ve Darbelnet tarafından belirlenen çeviri yöntemlerini göstermek için “A Case Study On Arthur C. Guyton And John E. Hall's Textbook Of Medical Physiology” kitabının Türkçe çevirilerini karşılaştırmıştır. Aşağıda Vinay ve Darbelnet'in çeviri yöntemleri hem Odacıoğlu'nun çalışmasından hem de farklı çeviri çalışmalarından alınan örneklerle zenginleştirilecektir.

3.1. Ödünçleme (Borrowing) Yöntemi

Ödünçleme yöntemi çevirmenin genellikle teknik metinlerde başvurduğu bir yöntemdir. Kaynak metinde bulunan yeni bir teknik terim veya bilinmeyen bir kavramın karşılığı hedef metin literatüründe yok ise ödünçleme yöntemi çevirmenin başvurabileceği en basit yöntemdir. Ödünçlemede KM'de

Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme

bulunan sözcük HM'e hiçbir değişikliğe uğramadan aktarılır. Çevirmen bağlama dayalı olarak biçimsel bir etki yaratmak için sık sık bu yöntemle başvurmadığı takdir de ödünçleme yöntemi tartışma yaratmaz (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 31). Ödünçleme kaynak kültürün tadını hedef kültüre aktarmak için de başvurulan bir yöntemdir. Bununla birlikte ödünçleme çeviri faaliyeti yoluyla hedef dil literatürüne sözcük kazandırır. Zaman geçtikçe ödünçleme yöntemiyle alınan sözcükler hedef dilin bir parçası haline gelir ve yaygın olarak kullanılmaya başlar (Odacıoğlu, 2011, s. 71). Ruble, dolar, tekila, tortilla, parti, alkol, menü, şık, de'javu gibi birçok kelimeler Rusça, Fransızca, İngilizce, İspanyolca, Türkçe gibi diller arasında geçişkenlik göstermiş ve bu dillerin sözcük hazinesine kazandırılmıştır (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 32). Arthur Guyton'un yukarıda adı geçen eserinin çevirisinden ödünçleme örnekleri aşağıda bulunmaktadır.

ÖDÜNÇLEME ÖRNEKLERİ	
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
"Many of the <i>protein</i> channels are highly selective for <i>transport</i> of one or more specific icons or molecules." (Arthur Guyton p. 47)	"Çoğu <i>protein</i> kanalı bir veya daha fazla sayıdaki özgül iyon ve moleküllerin <i>transportu</i> için oldukça yüksek düzeyde seçicidir." (Mehmet Hanifi Emre p.47)
"The time required for this diffusion to occur averages 200 to 300 iliseconds and is called the <i>latent</i> period before contraction begins." (Arthur Guyton p. 99)	"Difüzyonun olabilmesi için gereken zaman genellikle 200-300 ilisaniyedir ve buna kasılma başlamadan önceki <i>latent</i> dönem denir. " (Nazan Uysal p. 99)
"Then an additional 0.02 to 0.03 second is required for the ventricle to build up sufficient pressure to push the <i>semilunar</i> (aortic and pulmonary) valves open against the pressures in the aorta and pulmonary artery." (Arthur Guyton p. 108)	"Bu andan itibaren ventriküllerin aort ve pulmoner arterdeki basınçlara rağmen <i>semilunar</i> (aort ve pulmoner) kapakları iterek açmalarına yetecek kadar basıncı oluşturmaları için 0,02- 0,03 saniyeye daha gerek vardır." (Neslihan H.Dikmenoğlu p.108)

3.2. Ödünçleme Yoluyla Alıntı (Calque) Yöntemi

Ödünçleme yoluyla alıntı, bir dilin diğer bir dilden bir ifade şeklini özel olarak ödünçlemesi ancak çeviri sırasında bunu kendi unsurlarına uydurmasıdır. Ödünçleme Yoluyla alıntı ilki anlamsal ikincisi ise yapısal olmak üzere iki türde yapılır. Anlamsal türdeki ödünçleme yoluyla alıntı yönteminde dile yeni

kazandırılan ifade hedef dilin söz dizimi yapısına uygun şekilde oluşturulur. Yapısal türdeki ödünçleme yoluyla alıntı yönteminde ise dile yeni bir yapı kazandırılır (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 32). Diğer bir deyişle, bu yöntem bir dil veya kültürden söz veya söz öbeklerinin ödünçlenerek kelimesi kelimesine hedef dile kazandırılmasıdır. Bu yöntem kaynak ve hedef kültür arasındaki kültürel bütünleşmeye geliştirici ve zenginleştirici yönlerden katkıda bulunur (Odacıoğlu, 2011, s. 80). Bu yöntemin daha iyi anlaşılması için İngilizce, Fransızca ve Türkçe dillerinden bazı söz, söz öbekleri ve cümleler içeren örnekler aşağıda bulunmaktadır.

ÖDÜNÇLEME YOLUYLA ALINTI ÖRNEKLERİ³

FRANSIZCA	İNGİLİZCE
thérapie occupationnelle	occupational therapy
banque pour le commerce et le développement	bank for commerce and development
les quatre grands	the four great powers
le premier français	the French premier
compagnon de route	fellow-traveler
le mariage est une association à cinquante-cinquante. (<i>les nouvelles littéraires</i> , october 1955)	Marriage is a fifty-fifty association.
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
Adam's Apple	Adem Elması
Thyroid Cartilage	Tiroid Kıkırdağı
Background	Arka plan
Vicious circle	Kısır döngü
Shock	Şok

3.3. Birebir (Literal) Yöntem

Birebir veya kelimesi-kelimesine çeviri yönteminde kaynak dildeki metin, hedef dile dilbilgisi ve ifade tarzının aslına uygun bir biçimde tercüme edilir. Bu yöntemde çevirmen hedef dildeki dilbilgisi bağımlılıklarına sınırlı

³ Ödünçleme yoluyla alıntı yöntemi için Fransızca-İngilizce çeviri örnekleri Vinay&Darbelnet'in kaynakça kısmında adı geçen eserinin 33 sayfasında alıntılanmıştır. İngilizce Türkçe Örnekler ise Odacıoğlu'nun kaynakça kısmında geçen eserinin 80-82 sayfalarından seçilmiştir.

Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme

şekilde uyumluluk gösterir (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 33). Çevirmenin eylemi sırasında bu yönetime başvurabilmesi için kaynak ve hedef dillerin aynı dil ailesinden gelmesi veya benzer kültüre sahip olması önemlidir (Odacıoğlu, 2011, s. 83). Bu yöntemin en sık başvurulduğu türler teknik ve tıbbi metinlerdir. Birebir veya kelimesi-kelimesine çeviri yöntemine ilişkin örnekler aşağıda sunulmaktadır.

BİREBİR ÇEVİRİ ÖRNEKLERİ	
FRANSIZCA	İNGİLİZCE
J'ai laissé mes lunettes sur la table en bas.	I left my spectacles on the table downstairs.
Où êtes-vous?	Where are you?
Ce train arrive à la gare Centrale à 10 heures.	This train arrives at Union Station at ten.
Il regarda la carte.	He looked at the map.
Il paraissait l'image de la santé.	He looked the picture of health.
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
"When <u>a blood vessel</u> is ruptured and a clot begins to form, multiple enzymes called clotting factors are activated within the clot itself." (Arthur Guyton p.8)	" <u>Bir kan damarı</u> yırtıldığı ve bir pıhtı oluşmaya başladığı zaman, pıhtılaşma faktörleri adı verilen bir dizi enzim, pıhtının kendi içinde aktive edilir." (Zeynep Solakoğlu p. 8)
" <u>Integral membrane proteins</u> can also serve as <u>receptors</u> for water- soluble chemicals, such as <u>peptide</u> hormones that do not easily penetrate the cell membrane." (Arthur Guyton p.14)	" <u>İntegral zar proteinleri</u> , hücre zarını kolaylıkla geçemeyen <u>peptit</u> hormonlar gibi suda eriyen kimyasallar için <u>reseptör</u> olarak da hizmet edebilir." (Günfer Turgut p.14)
" <u>The skeletal muscle fibers</u> are <u>innervated</u> by large, <u>myelinated nerve fibers</u> that originate from large <u>motoneurons</u> in the anterior horns of the spinal cord." (Arthur Guyton p.85)	" <u>İskelet kası lifleri</u> omuriliğin on boynuzundaki büyük <u>motor nöronlardan</u> köken alan büyük <u>miyelinli sinir lifleri</u> tarafından <u>inerve edilirler</u> ." (Osman Açıkgöz p.85)

3.4. Aktarma (Transposition) Yöntemi

Aktarma yöntemi mesajın anlamını değiştirmeksizin bir kelime sınıfının yerini değiştirmeyi kapsamaktadır. Özel bir çeviri usulü olmakla birlikte, aktarma herhangi bir dile uygulanabilir. Çeviride aktarma yönteminin zorunlu ve seçmeli olmak üzere iki türü vardır (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 36). Catford aktarmayı değişim (shift) diyerek tanımlar ve aktarmanın kaynak dilden

hedef dile yapılan çeviri sırasında meydana gelen dilbilgisi değişikliğini yansıttığını ifade eder (Zakhir, 2008). Aktarma yönteminde mesajın anlamı korunmasına özen gösterilir. Aktarma yöntemi bir çevirmenin çeviri sürecinde “çevirilemezlik” sorunu ile karşılaşması durumunda en sık başvurduğu çeviri yöntemidir (Odacıoğlu, 2011, s. 93). Aktarma yöntemi ile ilgili örnekler aşağıda bulunmaktadır.

AKTARMA ÖRNEKLERİ	
FRANSIZCA	İNGİLİZCE
Dès son lever... Dès qu’il se lève...	As soon as he gets / got up...
Après qu’il sera revenu...	After he comes back...
Après son retour...	After his return...
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
"In summary, the <u>membranous</u> system of the endoplasmic reticulum and Golgi apparatus represents a highly metabolic organ capable of forming new intracellular structures as well as secretory substances to be extruded from the cell." (Arthur Guyton p. 22)	"Özetle, endoplazmik retikulum ve Golgi aygıtının <u>zar</u> sistemleri, hücre dışına salgılanacak olan sekretuvar maddeleri ve yeni hüresel yapıları oluşturabilme kapasitesine sahip yüksek metabolik aktive gösteren organlardır." (Gunfer Turgut p.22)
"Blood normally <u>flows</u> continually from the great veins into the atria; about 80 percent of the blood flows directly through the atria into the ventricles even before the atria contract." (Arthur Guyton p.107)	"Kanın büyük venlerden atriyumlara <u>akışı</u> normalde süreklidir; kanın yaklaşık %80’i atriyumlar kasılmadan önce atriyumların içinden geçip doğrudan ventriküllere akar." (Neslihan H. Dikmenoğlu p.107)
"Urea, however, is not very <u>permeant</u> in this part of the nephron, resulting in increased urea concentration as water is reabsorbed." (Arthur Guyton p.356)	"Ancak, nefronun bu parçasından üre <u>geçirgenliği</u> çok olmadığından suyun emilmesi, üre konsantrasyonunun artışı ile sonuçlanır. " (Kubilay Uzuner p.356)

3.5. Düzenleme (Modulation) Yöntemi

Düzenleme, çeviri ifadesinin değişime uğratılması yoluyla mesajın değişik şekilde verilmesidir. Birebir, aktarma veya diğer yöntemlerle yapılan çeviri hedef dile uygunsuz, dile oturmayan ve tuhaf bir ifade haline geldiği durumda düzenleme yöntemine başvurularak hedef dile ifadenin değişikliğe

Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme

uğratılması gündeme gelebilir. Düzenleme yöntemi ile kaynak dilde olumsuz görünen bir ifade hedef dile aktarıldığında olumlu görünümü kazanabilir ancak anlam değişikliğe uğramaz (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 36-37). Vinay ve Darbelnet düzenleme yöntemini G. Panneton'dan (1946) almıştır. Düzenleme yöntemi aktarmada olduğu gibi mecburi (obligatory) ve isteğe bağlı (optional) olmak üzere ikiye ayrılır (Odacıoğlu, 2011, s. 103). Düzenleme yönteminin mecburi olarak ayırım yapılan türüne başvurmak için çevirmenin her iki dili de üst düzeyde bilmesi ve söz ile söz öbeklerinin kullanım sıklığının farkında olması gerekir. İsteğe bağlı düzenleme türü ise kullanıma bağlı örneklerle sınırlıdır, bu yüzden her bir kullanımda usul değişikliği görülür (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 37). Düzenleme yöntemine ilişkin bazı örnekler aşağıda okuyucu bilgisine sunulmaktadır.

DÜZENLEME ÖRNEKLERİ	
FRANSIZCA	İNGİLİZCE
Il est facile de démontrer...	It is difficult to show...
Le mont où...	The time when...
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
"Now, to complete the picture, the myosin filament itself <i>is twisted</i> so that each successive pair of cross bridges <i>is</i> axially <i>displaced</i> from the previous pair by 120 degrees." (Arthur Guyton p.76)	"Ayrıca, miyozin filamentleri kendi etrafında <i>döner</i> ve her çapraz köprü seti ve önceki setten 120 derece aksiyal olarak <i>yer değiştirir.</i> " (Berkant Muammer Kayatekin p.76)
"The atria <i>are separated</i> from the ventricles by fibrous tissue that surrounds the atrioventricular (A-V) valvular openings between the atria and ventricles." (Arthur Guyton p. 104)	"Atriyumlar ve ventriküller arasındaki atriyoventriküller (A-V) kapak açıklıklarının çevreleyen fibroz doku atriyumları ventriküllerden <i>ayırır.</i> " (Neslihan H.Dikmenoğlu p. 104)
"It must also <i>be remembered</i> that many factors can affect the pressure-regulating level of the renal-body fluid mechanism." (Arthur Guyton p. 231)	"Böbrek-vücut sıvısı mekanizmasının basınç düzenleme işlevini etkileyen birçok faktör olduğunu <i>unutmamak gerekir.</i> " (Ayhan Bozkurt p. 231)

3.6. Eşdeğerlik (Equivalence) Yöntemi

Vinay ve Darbelnet aynı durumu anlatan fakat birbirinden biçim ve yapı bakımından tamamen farklı olan çeviri ifadelerini anlatmak için eşdeğerlik

yöntemini kullanır. Eşdeğerlik yönteminde önemli olan kaynak dildeki duygu, düşünce ve durumun hedef dile hedef kültür öğelerini kullanarak aktarmaktır. Eşdeğerlik yöntemini anlatmak için kullanılan en basit örnek farklı dil ve kültürlerin bir anlık acı duyma hissini ifade etme şekilleri veya yine benzer şekilde hayvanların çıkardıkları farklı seslerin temsilidir (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 38). Eşdeğerlik yönteminin kullanımına en sık rastlandığı yer deyim ve atasözleridir. Bir deyim ve atasözünün kastettiği durum ve anlamı farklı dil ve kültürlerde yaratmak güçtür. Bu yüzden hedef dilde söz konusu durum ve anlamı temsil eden en iyi deyim ve atasözünü seçmek çevirmen için iyi bir yöntemdir (Odacıoğlu, 2011, s. 112). Aşağıda eşdeğerlik ile ilgili bir takım örnekler bulunmaktadır.

EŞDEĞERLİK ÖRNEKLERİ⁴	
FRANSIZCA	İNGİLİZCE
Cocorico	cock-a-doodle-do
miaou	miaow
hi-han	heehaw
Il pleut à seaux/ des cordes.	It is raining cats and dogs.
Comme un chien dans un jeu de quilles.	Like a bull in a china shop.
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
to talk through one's hat	- abuk sabuk konuşmak - işkembeden atmak
Ouch!!!	Ahh!!!
Among the blind the one-eyed man is king.	Adam olmayan köyde keçiye Abdurrahman Çelebi derler.
The apples on the other side of the wall are the sweetest.	Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

3.7. Uyarlama (Adaptation) Yöntemi

Uyarlama yöntemi çeviri sürecinde sınırların zorlandığı yöntemdir. Eğer çevirmenin kaynak dilde karşılaştığı bir durumun hedef kültürdeki karşılığı bilinmiyorsa, bu noktada çevirmen uyarlama yöntemine başvurarak mesajı aktarma yoluna gider. Bu öylesine bir vakadır ki kimi zamanlarda çevirmen

⁴ Örnekler kaynaklardan alınmıştır.

Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Derleme

eşdeğerlik olarak düşünülebilecek yeni durumlar yaratabilir. Bu yüzden çeviribilim camiasındaki bazı araştırmacılar uyarılama yöntemini eşdeğerliğin özel bir türü olarak değerlendirir (Vinay & Darbelnet, 1995, s. 39). Uyarılama yönteminde kaynak metnin içerik ve biçim özellikleri okunabilirlik ve anlaşılabilirliği arttırmak amacıyla hedef dil ve kültür kurallarına uyacak şekilde değiştirilir. Uyarlamalar çoğunlukla sanat eserleri, edebi metinler, kitap ve film çevirilerinde başvurulan yöntemler olarak hedef kitlenin karşısına çıkar (Odacıoğlu, 2011, s. 113). Kültürel referansların değiştiği durumlarda hedef kitlede aynı hissi uyandırmak için uyarlamaların yapılması gerekir. Örneğin bir Fransız veya Belçika fıkrasının bir İngiliz veya İrlandalı tarafından anlaşılabilmesi için uyarılama yöntemi çevirmen için başvurması kaçınılmaz bir yöntemdir (Bosco, 2016). Aşağıda uyarılama yöntemi ile ilgili örnekler sunulmaktadır.

UYARILAMA ÖRNEKLERİ	
FRANSIZCA	İNGİLİZCE
Trois hommes et un couffin	Three men and a baby [film]
Le grand Meaulnes	The Wanderer [book title]
Cyclisme	Baseball
İNGİLİZCE	TÜRKÇE
"If one knows that a person being viewed is 6 feet tall, one can determine how far away the person is simply by the size of the person's image on the retina." (Arthur Guyton p.622)	"Eğer kişi, bir başka kişinin 1,83 metre olduğunu biliyorsa, bu kişinin ne kadar uzaklıkta olduğunu basitçe retina üzerindeki görüntüsünden saptayabilir." (Ersin Köylü p. 622)
40 Days 40 Nights [film]	Elim Belim Bağlı [film]
American History X [film]	Geçmişin Gölgesinde [film]
Knight Rider [film]	Kara Şimşek [film]
XXX [film]	Yeni Nesil Ajan [film]
Deschooling Society [kitap]	Okulsuz Toplum [kitap]

Sonuç

Çeviri eylemi kültürler arası gerçekleştirilen bir eylemdir. Kaynak metnin taşıdığı mesajı hedef kitleye en ideal şekilde iletmek çevirmenin asli görevlerindedir. 20. Yüzyılın başlarından bu yana çeviri alanı giderek bir bilim

haline gelmeye başlamıştır. Bu doğrultuda küreselleşen dünyanın giderek küçülmesi ve farklı kültürlerin yakınlaşması içinde bulunduğumuz yüzyılda giderek daha önemli hale gelmiştir. Küresel dünyada çeviri ihtiyacının artması doğru orantılı olarak bu alandaki bilimsel yaklaşımların da artmasına yol açmıştır. Dilbilimcilerin ve edebiyatçıların çalışmalarını çeviribilim alanlarına yönlendirmesi çeviri usul, strateji ve yöntemleri alanında birbirinden farklı görünen ancak birbirinden çok uzak olmayan görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çeviribilim araştırmacıları çeviri alanında stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejilerin odak noktası çeviri problemidir. Her araştırmacı veya bilim adamı kendine özgü ifadeleriyle çeviri problemini çözmek için izlenmesi gerek stratejiyi sınıflandırmıştır. Böylece çevirmenlerin eylemlerinde izleyeceği stratejilere ışık tutmayı amaçlamışlardır.

Çeviri stratejilerinin yanı sıra çeviri sürecinde belli başlı yöntemler de mevcuttur. Çevirmenin eylemi sırasında kaynak dildeki mesajı hedef dile en doğru ve ideal şekilde aktarma pozitif yükümlülüğüne sahiptir. Bu yükümlülüğü yerine getirmek için çeviri eylemi sırasında çevirmen karşılaştığı çeviri sorununa göre en uygun yönetime başvurmalıdır. Zira çeviri eyleminde hedef metinde aynı etkiyi uyandırmak için her defasında farklı yöntemler gerekebilir. Bunun sebebi bazen metin türünün ne olduğudur. Teknik, tıbbi metinler için çevirilerin birebir yapılması daha uygun görülürken, bir sanat veya edebi eserin hedef kültüre aktarılmasında hedef kültürün karakteristikleri önem kazanmaktadır. Kaynak dilden hedef dile mesaj aktarılırken nasıl bir strateji izleneceğı veya hangi yöntemin uygulanacağına çevirmen karar verir. Çevirmenin karar verici noktasında bulunmasının sebebi hem kaynak hem de hedef dile hâkim olması ve her iki dilin dilbilgisi, yapı ve biçim özelliklerini iyi bilmesidir. Çünkü çevirmenin eylemi sırasında başvurduğu yöntem ancak yukarıdaki özellikleri nezdinde gerçekleşir.

Çeviri kültürler arasında iletişim ve diyalogo sağlayan en kadim ve işlevsel araçlardan biridir. Özellikle günümüzde dünyamızın içinde bulunduğu küreselleşme süreci farklı dil, din, ırk veya kültürden insanları olabildiğince birbirine yakınlaştırmakta ve dünyayı giderek küçük bir yer haline getirmektedir. Bu noktada çeviri biliminin daha insan odaklı ve hedef odaklı olması ve karşı kültüre doğru mesajı iletmesi oldukça önemli hale gelmektedir. Bunun için çeviri çalışmalarında, araştırmalarında ve çeviribilim alanında insana hizmet edecek en ideal çeviriye ulaşmak için gayretlerin gösterilmesi birbirine yakınlaşan insanlığın geleceğine yapılabilecek en büyük hizmetlerden

biridir. Bu çerçevede çeviri eyleminde kaynak ve hedef dil ve kültür odaklı strateji ve yöntemlerin önemi bir kez daha öne çıkmaktadır. Çeviri alanında ideal çeviriye ulaşmak için iyi çevirmenlerin yetişmesi çevirinin bir bilim olarak zenginleşmesi ve literatürünü çevirmen ve çevirmen adaylarının kullanımına açmasından geçmektedir. Böylece her çevirmen ve çevirmen adayı alanındaki bilimsel gelişmeler ışığında eylemine ilişkin bir bakış açısı geliştirebilir ve ideal çeviriye erişme yolunda en uygun strateji ve yöntemi eyleminde uygulayabilir.

KAYNAKÇA

Aktaş, T. (1996). *Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış*. Ankara: Orsen Matbaacılık.

Alvstad, C., Hild, A., & Tiselius, E. (Dü). (2011). *Methods and Strategies of Process Research: Integrative approaches in Translation Studies*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.

Ateşman, E. (2001). Kültürel Farklardan Kaynaklanan Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 29-35.

Boşco, G. (2016). *www.interproinc.com*. 03 31, 2016 tarihinde Interpro Translation Solutions: <http://www.interproinc.com/blog/translation-techniques> adresinden alındı

Chesterman, A. (1997). *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Çakır, A. (2005). Çeviri Yöntemleri. *Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi*(14), 237-244.

Kvedyte, V. (2005). *Translation Strategies in the Process of Translation: A Psycholinguistic Investigation*. 03 2016, 2016 tarihinde http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2005~D_20050530_202148-55814/DS.005.1.01.ETD adresinden alındı

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York-Londra-Toronto-Sidney-Tokyo: Prentice Hall.

Nida, E. A. (1964). *Towards a Science of Translating: With Special Reference to Principle and Procedures involved in Bible Translating*. Leiden, Hollanda: E. J. Brill.

Odacıoğlu, M. C. (2011). *The Translation of Medical Texts: A Case Study on Arthur C. Guyton and John E. Hall's Textbook of Medical Physiology*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Uysal, N.M., Odacıoğlu M.C., Köktürk, Ş. (2015), Meslekleşme Açısından Türkiye'de Çevirmenliğin Mevcut Durumu, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri, Cilt:8, Sayı: 36, Sosyal Araştırmalar Dergisi, s. 257-266.

Owji, Z. (2013, 01 01). Translation Theory Translation Strategies: A review and Comparison of Theories. *Translation Journal*, 17(1).

Plonska, D. (2014). Strategies of Translation. *Psychology of Language and Communication*, 18(1), 67-74.

Sun, S. (2012). *sanjun*. 03 16, 2016 tarihinde www.sanjun.org: <http://www.sanjun.org/TranslationStrategies.html> adresinden alındı

Umami, A. (2015). *An Analysis of Translating Figurative Language in Paulo Coelho's Novel The Alchemist*. (M. Muchtar, & R. Rangkuti, Dü) Sumatra, Endonezya: University of Sumatera Utara.

Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistic of French and English: A Methodology for Translation*. (J. C. Sager, & M. J. Hamel, Dü) Amsterdam-Philedlphia: John Benjamins Publishing.

Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*. (J. C. Sager, & M. J. Hamel, Dü) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Yıldız, Ş. (2006, Aralık 22). *Çeviride Eşdeğerlik ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı bir Çalışma*. Mart 10, 2016 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi: https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi39YPcubblLAhUDkSwKHaVDAPMQFggBMAA&url=http%3A%2F%2Fdergisosyalbil.selcuk.edu.tr%2Fsusbed%2Farticle%2Fdownload%2F717%2F669&usg=AFQjCNHJzupugdR_VpuyXhThHxNu4HDDIw&s adresinden alındı

Zakhir, M. (tarih yok). *Translation Procedures*. 04 01, 2016 tarihinde www.translationdirectory.com:

<http://www.translationdirectory.com/articles/article1704.php> adresinden alındı

Zhao, Y., & Zhu, H. (2013). On the Intersubjectivity in Translation: Viewed From "Distance" in Triangulation Model. *Canadian Social Science*, 9(3), 35-41.